

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ШАПОВАЛОВА ІРИНА ВАСИЛІВНА

УДК 17.022.1: 316.334.23

**МОРАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ
(СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, доцент
Вашкевич Віктор Миколайович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, професор кафедри
управління та євроінтеграції.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Степико Михайло Тимофійович,
Національний інститут стратегічних
досліджень, вчений секретар;

кандидат філософських наук, доцент,
Пучков Олександр Олександрович,
Військовий інститут телекомунікацій та
інформатизації Національного технічного
університету України “Київський політехнічний
інститут”, начальник кафедри військово-
гуманітарних дисциплін.

Захист відбудеться «13» травня 2010 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «2» квітня 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблематика моралі завжди привертала увагу дослідників різних галузей суспільствознавства, адже мораль є одним із наймасштабніших регуляторів людської життєдіяльності. У сучасних умовах потреба в аналізі моралі в різноманітних її аспектах загострюється з двох позицій. З одного боку – у контексті світоглядних змін, що відбуваються у всьому світі в руслі тенденцій гуманізації і космополітизації, які відображаються серед іншого і в певних змінах у моральних настановах, правилах і нормах. З іншого боку, «освіжити» розуміння моралі корисно в умовах сучасної української дійсності – адже процес переходу від одного стану соціальної системи до іншого на вітчизняних теренах надмірно затягнувся і актуалізує пошуки інших регуляторів.

Перехідний етап розвитку суспільних відносин обумовлює посилену увагу до проблем моральної свідомості і культури в новому історичному контексті. Адже мораль є складовим елементом, що активно впливає на розвиток всієї системи суспільства. А сьогодні, як ніколи раніше, оголені серйозні суперечності між усвідомлюваними загальнолюдськими ідеальними уявленнями про моральні якості особистості і тими засобами впливу, які часто роблять вчинки аморальними. Одним із найважливіших теоретичних і практичних завдань, необхідних для виживання спільноти, стає формування цивілізованої моралі українського суспільства, яке знаходиться нині в стадії економічного, соціально-політичного і духовного катарсису. Тим більше, що процес переоцінки духовних цінностей, який можна спостерігати, свідчить про те, що відбувається і стихійний, самоорганізаційний шлях формування принципово нових засад моралі.

Дослідження проблем моралі та її пріоритетів в період українського державотворення належить до найбільш актуальних завдань сучасної філософської науки, зокрема, такого її підрозділу, як етика. І це зрозуміло. Означений період є періодом руйнації застарілих форм моралі й одночасно – періодом пошуку тих пріоритетів, на яких могли б ефективно функціонувати й розвиватись нові форми соціальності, які утверджуються.

Довгий час українське суспільство жило за моральними принципами, сформульованими колишніми класиками марксизму-ленінізму, зокрема, В.Леніним. Базовим серед них вважалось положення про моральність як «все те, що служить справі завершення побудови і зміцнення комунізму». Комуністична мораль вважалась вершиною морального розвитку людства. Вона заперечувала так звану «буржуазну мораль» як таку, що нібито культивувала пріоритет приватної власності, індивідуалізму, виправдовувала соціальну нерівність, експлуатацію та класове гноблення.

Вважалось, також, що комуністична мораль, що йде на зміну буржуазній, успадковує найвищі моральні надбання людства – загальнолюдські моральні пріоритети та цінності, вироблені в процесі боротьби з експлуататорами, за свободу і соціальну рівність, за щастя і мир у всьому світі.

Слід визнати, що незважаючи на деякі абстрактні положення, принципи, обґрунтування, що лежали в основі цієї моралі, лєвова частка радянських людей, вихована всеохоплюючою комуністичною пропагандою, намагалась жити й творити саме за цими принципами. Їх ілюзійність бачили в ті часи лише поодинокі. Дехто виступав проти подібної практики. Їх засуджували, висилали за межі держави або ж страчували. Комуністична мораль домінувала в середовищі радянських людей практично аж до розпаду СРСР, проголошення колишніх республік незалежними державами, утвердження нових, самостійницьких принципів життєдіяльності людей і народів. Багато в чому вона продовжує «працювати» й в системі нової соціальності, створюваною новітнім поворотом історії.

Не можна сказати, що ця мораль була цілком хибною. Вона утримувала в собі значну частку загальнолюдських моральних норм і пріоритетів, які цілком закономірно переходять нині в нову систему моралі. І все ж, не вони визначають системну якість новітньої моралі. Основу останньої становлять норми і принципи, створювані дійсною, а не штучно культивованою еволюцією людської історії, а також новітнім соціо-, культуро- і державотворенням. Дослідження цього процесу в структурі вітчизняного суспільствознавства знаходиться на початковій стадії.

Тема дослідження є актуальною, оскільки аналіз моралі як компонента свідомості особистості в умовах реформування економіки України та інших республік пострадянського простору порушує цілий спектр нетрадиційних соціально-філософських проблем, зокрема, необхідність переосмислення морального та соціально-економічного буття людини. Вони набувають і в позитивному і в негативному плані все більшої взаємозалежності одне від одного, що вимагає окремого наукового підходу, аналізу та вирішення. Ці обставини зумовлюють актуальність та практичне значення дисертації.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Становлення принципів нової системи моралі, їх зміст та роль в системі українського державотворення прогнозувалось дослідженнями класиків української філософської думки, зокрема, філософськими передбаченнями В.Антоновича, М.Грушевського, М.Драгоманова, П.Куліша, Л.Українки, Г.Сковороди, П.Юркевича, І.Франка, Т.Шевченка, ряду інших мислителів. Прогнозуючи нові обриси життя майбутньої української людності, звільненої від царизму, експлуатації й національної нерівності, ці та ряд інших українських філософів, письменників, культурологів та літературознавців прогнозували утвердження таких пріоритетних норм моралі, як свобода, незалежність, авторитет матері, родини, культури і праці, любов до власного народу і Батьківщини, повагу й толерантне ставлення до інших народів і культур світу.

Рішуче виступаючи проти комуністичної моралі як моралі наскрізь фальшивої й хибної, нові принципи моралі намагались обґрунтувати й впровадити в соціальну практику так звані дисиденти, правозахисники 60-х років – М.Горинь, Л.Лук'яненко, В.Чорновіл, С.Хмара та ін. Становлення нового типу моральності прогнозували в свій час, щоправда, в завуальованій

формі, видатні представники українського письменства – О.Гончар, І.Драч, Л.Костенко, Б.Олійник, Д.Павличко, В.Стус; відомі й видатні українські митці – Ю.Ілленко, С.Параджанов, К.Муратова, Н.Ужвій, Д.Гнатюк, В.Івасюк та ін.; фундатори й представники Київської філософської школи, насамперед, такі українські філософи, як В.Іванов, С.Кримський, В.Пазенок, В.Табачковський, В.Шинкарук, О.Яценко. Про необхідність формування нової моралі писав у свій час видатний педагог В.Сухомлинський. Реальний процес становлення та функціонування новітньої системи моралі в процесі сучасного українського державотворення детально аналізувався в роботах таких авторів, як Т.Аболіна, В.Андрущенко, І.Бех, В.Бех, Л.Губерський, І.Зязюн, В.Кремень, М.Михальченко, В.Муляр, І.Надольний, В.Огнев'юк, І.Предборська, Т.Розова, П.Саух, Л.Сохань, М.Степико та ін.

І все ж, не зважаючи на досить помітний обсяг публікацій, проблема становлення, розвитку та функціонування моральних принципів українського державотворення залишається відкритою. Потребують нового прочитання такі першочергові теми, як поняття моралі у світлі сучасного філософського дискурсу; суперечності моралі, джерела і пріоритети становлення моралі незалежної України; роль культурної традиції як основа утвердження моралі нового типу. Дискусійними є й такі питання, як криза суспільної моралі пострадянського періоду; об'єктивні та суб'єктивні підвалини новітнього морального творення; державотворча спрямованість нової суспільної моралі тощо. Далеко не однозначно трактуються нині й такі проблеми, як роль моралі в регуляції державотворчих процесів; основні напрями функціонування моралі як чинника державотворення; свобода і необхідність у розвитку моральних пріоритетів українського державотворення тощо. Зважаючи на їх актуальність, зазначену тематику було обрано у якості предмета самостійного теоретичного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Загальний напрям дисертаційної роботи пов'язаний з темою дослідження кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 2 від 30 жовтня 2008 року).

Об'єктом дослідження є моральні пріоритети українського державотворення.

Предметом дослідження є визначення місця та ролі моралі в регуляції державотворчих процесів.

Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні моральних пріоритетів українського державотворення, їх становлення та розвитку, місця та ролі у регуляції суспільних відносин України як незалежної держави.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення наступних **дослідницьких завдань:**

- аналіз поняття «моралі» у світлі нових досягнень сучасного філософсько-етичного дискурсу;
- визначення об'єктивних та суб'єктивних підвалин новітнього морального творення;
- визначення місця та роль моралі в регуляції державотворчих процесів, основних напрямів функціонування моралі як чинника державотворення;
- визначення та вивчення основних напрямів функціонування моралі як чинника державотворення;
- обґрунтування ролі моралі в системі соціально-економічних відносин;
- розкриття діалектики свободи і необхідності у розвитку моральних пріоритетів українського державотворення тощо.

Методи дослідження. Методологічні підвалини дослідження складають сучасно інтерпретовані принципи наукового пізнання – практики, історизму, системності тощо, а також такі методи, як діалектика, герменевтика, порівняльний аналіз тощо.

Діалектика, зокрема, дозволяє розкрити процес становлення нових принципів моралі як діалектичний процес заперечення, де разом з відмовою від застарілих норм моралі відбувається реабілітація і включення в нову систему моралі принципів, виправданих цивілізаційним досвідом людства, зокрема, демократичними та ринковими перетвореннями. Застосування такого методу, як герменевтика, забезпечило проникнення в середину й розуміння сутності моральних принципів сучасного українського державотворення, витлумачення їх як єдності і взаємодії об'єктивних і суб'єктивних чинників. Порівняльний метод дозволив установити схожість і відмінність змісту між моральними принципами, виявити їх генетичну спорідненість із загальнолюдським моральним досвідом та українською культурною традицією.

Наукова новизна полягає у визначенні основних моральних принципів сучасного українського державотворення, побудована модель їх функціонування та розвитку. Їх зміст викладено в положеннях що виносяться на захист і мають елементи наукової новизни:

- обґрунтовано, що новітня епоха, однією з центральних проблем якої є становлення інформаційної єдності світової спільноти, а також саморозгортання процесів глобалізації/дезінтеграції, оновлює моральний базис сучасного соціального світу за рахунок посилення впливу постмодерністських/космополітичних цінностей, що суттєво впливає на процес входження в міжнародний контекст держав, що утворились в процесі розпаду СРСР, у тому числі й України, формує нові моральні норми та пріоритети, які докорінно відрізняються від моралі, за якою в свій час жила майже третина людства – народи колишнього СРСР і країн соціалістичної співдружності;
- доведено, що у постмодерністському дискурсі для формування ціннісного поля Об'єднаної Європи є надзвичайно актуальним включення принципів толерантності, полікультурності, багатомовності, етнічного

різноманіття, екологічної безпеки, що набуваючи нормативної форми стають лише поверхневими регуляторами і більше впливають на організовані форми життєдіяльності спільнот, а перехід у моральну форму – торкається кожного учасника соціального процесу;

– підкреслено, що не зважаючи на загалом ілюзійний характер комуністичної моралі, в її лоні утримувались елементи загальнолюдського, гуманістичного стибу; тому новітній процес морального нормотворення слід розглядати, з одного боку, як відмову від моральних норм, що посоромили себе перед історією, з другого – як збереження і розвиток існуючих в її лоні загальногуманістичних принципів і пріоритетів;

– визначено, що цей процес доповнюється глибоким моральним змістом відроджуваної української національної культурної традиції, а також моральним досвідом епохи глобалізації та інформаційної революції, демократизації та ринкових відносин;

– досліджені об'єктивні і суб'єктивні суперечності входження новітньої моралі в структуру процесів українського державотворення; виявлено два відносно протилежних вектори розвитку моральних норм, принципів і настанов: з одного боку, на рівні теоретичної свідомості відбувається всебічне повернення значення загальнолюдських цінностей, з іншого ж – побутова життєдіяльність людей все більше насичується проявами жорсткості, агресивності, хамства і т.п.; ігнорування загальнолюдських норм і розчинення моралі можна спостерігати і в прикладних галузях знання, натомість є тенденція до формування вузько групових норм моралі в конкретному соціальному просторі; моральні норми часто залишаються лише декларованими, але не виконуються;

– доведено, що мораль являє собою світоглядно-ціннісну та мотиваційно-стимулюючу основу державотворчої діяльності людини, що формує систему цінностей, у центрі якої знаходиться культурний, моральний ідеал даного суспільства, та систему стимулів і мотивів, які спрямовують організаційно-політичну активність людини;

– автором обґрунтовується необхідність активізації морального виховання, самовиховання особистості; підкреслюється, що рівень розвитку самовиховання є одним з показників соціально-морального здоров'я суспільства, його ефективності й дієвості. Проведений аналіз виховної практики, дозволяє зробити висновки, що самовиховний потенціал особистості у її формуванні та розвитку значною мірою ще не використовується. Поєднання цього з негативними впливами зовнішніх чинників призводить до соціальної пасивності, морального утриманства, безвідповідального ставлення індивіда до власного розвитку, діяльності та стилю життя, прохолодної участі в державотворчих процесах;

– в дослідженні зроблено висновок, що формування морального підґрунтя українського державотворення знаходиться все ще в початковій фазі свого розвитку.

Теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно дає відповідь на запитання про те, як і яким чином формуються і як функціонують новітні моральні принципи в процесі українського державотворення.

Матеріали дисертаційного дослідження можна використовувати при читанні ряду курсів з філософії, культурології, політології, етики та естетики. На основі дисертації можна розробити і впровадити в навчальний процес самостійний спецкурс «Моральні принципи українського державотворення», а також використовувати їх у виховній роботі з молоддю та студентами.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, а також на ряді міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів, а саме: Міжнародному науково-практичному семінарі «Інноваційна освіта для XXI століття» (м. Київ, 2007); Всеукраїнській науково-методичній конференції «Безперервна освіта в Україні: реалії і перспективи» (м. Івано-Франківськ, 2008); III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (м. Дніпропетровськ, 2008); Міжнародній науковій конференції «П'яті юридичні читання. Проблема верховенства права: теорія і практика» (м. Київ, 2009); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації та толерантність в освіті» (Крим, 2009); Науково-практичному семінарі «Освіта в полікультурному просторі XXI століття: пошук стратегічних пріоритетів» (м. Київ, 2009); Науково-практичному семінарі «Інноваційні стратегії розвитку освіти: філософсько-педагогічний дискурс» (м. Чернігів, 2009).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 4 праці в наукових часописах, визначених ВАК України як фахові з філософії.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (195 позицій). Загальний обсяг дисертації – 172 сторінки, із них основна частина дисертації – 156 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження, а також визначено наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, ступінь їхньої апробації.

У **першому розділі** – «**Теоретико-методологічні засади дослідження моралі як соціального інституту**» – висвітлюється місце, значення й роль проблеми моралі в системі життєдіяльності людини та суспільства, визначаються теоретичні основи, методологічні принципи та методи сучасного дослідження людини, суспільства в системі «мораль – соціальний інститут».

Мораль у світлі традиційного філософського дискурсу постає як форма суспільної свідомості, яка відбиває дійсність у вигляді моральних норм, принципів, правил поведінки.

Предметом відображення моралі як форми суспільної свідомості є ставлення людини до людини, до соціальної спільноти, до суспільства і навпаки. За структурою моральна свідомість складається з рівня побутової моральної свідомості (моральні почуття, емоції, повсякденні норми, уявлення про добро і зло) і теоретичного рівня (сукупність норм і оцінок, понять і принципів, що регулюють відносини між людьми за посередництвом громадської думки). Відповідно моральність є фундаментальною рисою, яка визначає людське обличчя як таке.

Поєднуючи розуміння моралі як форми суспільної свідомості і діяльності, В.Шинкарук визначає мораль як «систему поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють моральну поведінку людей». При цьому вчений вказує, що «специфікою моралі є те, що вона, на відміну від таких форм суспільного регулювання, як економічна, правова, адміністративна тощо, які спираються на спеціальні установи, силу державного примусу (право), базується на силі переконання, громадської думки, традицій, моральних авторитетів», а складовими частинами моралі є моральна діяльність, моральні відносини, моральна свідомість.

Будучи не лише формою суспільної свідомості, а й формою життєдіяльності людей, мораль повинна виконувати регулятивно-конструктивну, ціннісно-орієнтаційну, виховну, пізнавальну, мотиваційну, комунікативну, прогностичну функції.

На рівні суспільства в цілому мораль необхідна, в першу чергу, як всезагальний імператив, основа для узгодження між собою інтересів і вчинків окремих індивідів і цілих соціальних груп. В історії філософії, напевно, першим Аристотель, а слідом за ним Т.Гоббс розглядали мораль як інструмент збереження порядку в суспільстві. Якщо розглядати особистість і суспільство як взаємопов'язані відкриті нелінійні системи, де перша включена в другу, то мораль також виступає формою їх взаємозв'язку. З одного боку, моральна свідомість особистості дозволяє їй усвідомлювати загальні моральні цінності й принципи суспільства, вкладати в них індивідуальний смисл та перетворювати на власні моральні норми і принципи. Тому мораль є тим внутрішнім імперативом людини, що допомагає їй осмислено здійснювати свої вчинки, контролювати їх, ставити перед собою мету діяльності та обирати засоби для її досягнення. Дії ж особистості, які обґрунтовуються цими принципами, безпосереднім чином впливають на суспільство в цілому, в сукупності індивідуальних моральних цінностей визначаючи суспільну і загальнолюдську мораль. З іншого боку, мораль суспільства постійно впливає на формування світогляду людини, її потреб та інтересів.

На думку автора, мораль у будь-якому випадку є результатом історичного розвитку людства і людських відносин – незалежно від того, на яку точку зору пристати стосовно джерела її походження. Адже виникнення й становлення

моралі як форми суспільної свідомості обумовлене рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, системою соціальних цінностей, особливостями соціальної структури суспільства, умов соціального спілкування, засобів комунікації, стану соціальної психології, особливостей ідеології того або іншого суспільства. Вимоги моралі виникають поступово, виділяючись із більш ранніх способів регуляції: звичаїв, ритуалів, табу.

Щодо джерел розвитку моралі є сенс виділяти такі основні підходи: емпіричний, релігійний, соціально-економічний і космополітичний.

Емпіричний підхід представлений у первинних школах моралі, представники яких виходили з чуттєвих джерел (задоволення, щастя, спокій тощо). Хоча пропонувалось дотримуватись міри в обраному почутті (Демокрит, Епікур, французькі матеріалісти та ін.), очевидною була неможливість обґрунтувати найкраще чуттєве джерело моралі. Пізніше до подібних ідей повертались представники гедонізму, евідемонізму й неофрейдизму.

Соціально-економічний підхід представлений, наприклад, працями таких закордонних дослідників, як Ж.Піаже, Л.Колберг, Ф.Зімбардо, С.Мілгрем та інші. Його основним змістом є те, що мораль існує і впливає на процеси в усіх галузях суспільного життя: побуту й політиці, міждержавних і міжособистісних, класових і сімейних стосунках, і навіть в економіці і ринку. Це є раціональний напрямок моралі (адже в його основі лежить здоровий глузд, а не віра і бажання, як у попередніх), що прагне шляхом розумного дослідження природних явищ і відносин громадського життя встановити обов'язкові принципи, отримувані шляхом логічної діяльності свідомості.

Змістовною складовою соціально-економічного підходу є моральний утилітаризм і прагматизм, які є спробою обґрунтувати мораль через її користь для суспільства. З точки зору представників морального утилітаризму (І.Бентам, Дж.Ст.Мілль та ін.), на перше місце виступає егоїстична діяльність індивіда, спрямована на користь суспільства – але необґрунтованою залишається необхідність переходу від індивідуальних благ до суспільних виходячи з почуттєвого джерела, егоїзму. Адже важко не погодитись, що егоїзм не має жодного відношення до суспільного блага, а суспільне благо найменшою мірою сприяє егоїзму. Представники прагматизму У.Джемс та Дж.Дьюї розширюють основне положення утилітаризму, подаючи потреби суспільства як джерело моральних норм – внаслідок цього моральним визнається все, що працює на користь суспільства.

Таке раціональне тлумачення моралі, представлене в різних напрямках соціально-економічного підходу, заглиблюється до крайнощів у концепціях апріорності і постулативності моральних зобов'язань (І.Канта, А.Шопенгауера, Ф.Ніцше, З.Фрейда, Б.Рассела, Дж.Мура). Іншою крайністю раціонального тлумачення моралі, яка трансформується в заперечення її необхідності, є моральний скептицизм і нігілізм, представлені у вченнях давньогрецьких шкіл скептиків, кініків і софістів та в концепціях представників екзистенціалізму.

Формування космополітичного підходу до тлумачення джерел розвитку моралі – справа скоріше ХХ століття і сучасності. В його основі також лежить

розум, який все більш насичується ідеєю суспільного – в масштабі аж до глобального – блага. У рамках цього підходу порушуються питання суспільного становища людини, усвідомлення її місця не лише в суспільстві, а й у природі, космосі; проблеми некерованості розвитку науково-технічного прогресу, екологічної агресії. Згідно цього підходу вирішення глобальних проблем людства планетарного масштабу необхідно шукати в самій людині, у глибинних сферах її моральної свідомості.

Отже, згідно сучасного розуміння, мораль є не лише форма суспільної свідомості, а й форма духовно-практичного освоєння дійсності, специфіка якої полягає в освоєнні світу не просто в загальному зрізі, а крізь призму добра і зла.

Другий розділ – «Державотворча функція суспільної моралі» – присвячено участі моралі у творенні держави. Мораль як і моральні принципи мають загальне значення, охоплюють всіх людей, їх взаємостосунки, закріплюють основи культури, що створювалися в тривалому процесі історичного розвитку суспільства. Мораль залежить від розуму людського буття, сутнісних потреб людини, але визначається рівнем суспільної та індивідуальної свідомості. Разом з іншими формами регулювання поведінки людей у суспільстві та державі мораль служить узгодженню діяльності безлічі індивідів, перетворенню її в сукупну масову діяльність, що підлягає певним соціальним законам.

Мораль регулює поведінку, як окремої особи, держави, так і суспільства в цілому. Суть у тому, що не одні люди контролюють життя інших, а кожний сам будує свою позицію, орієнтуючись на моральні цінності. Так відбувається становлення саморегуляції особистості і соціального середовища. Особливо її значення розкривається по методу «від осоружного»: суспільну єдність не можна створити ні примушенням, ні навіть законом. Для кожної конкретної людини життя безглузде без активного особистого творіння цього значення; так само, як і вірний життєвий шлях, який ніхто тобі не вкаже, поки ти не вибереш його сам. Автономія етичної свідомості дозволяє нам вибирати лінію поведінки самостійно, не посилаючись ні на авторитет, ні на закон, а в критичних ситуаціях моральність виявляється чи не єдиною опорою людини.

Друга найважливіша функція моралі – виховна. Мораль завжди бере участь у підготовці нового покоління до майбутньої соціальної діяльності, є істотним моментом у формуванні свідомості. Моральне виховання людини продовжується все життя, але в період дорослості воно переходить в самовиховання, у вільний вибір ціннісних орієнтирів, типу поведінки і етично-психологічних установок. В дитинстві і юності людина одержує первинні моральні уявлення: дорослі навчають його, яким слід бути, показують і пояснюють, якого роду вчинки і думки знаходяться під моральною заборонаю, практично демонструють покарання за порушення моральних обов'язків.

Третя функція моралі – комунікативна. Мораль не зводиться до етикету, але часто вона зливається з ним у нерозривну єдність, справді створюючи способи комуніціювання в повсякденному житті.

Будучи засобом комунікації, мораль учить, як зустрічати людей і як

проводжати, як вітати їх і як надавати їм пошану, як поводитися в дні свят і похоронів, по відношенню до старших і молодших, до тих хто знаходиться вище або нижче на соціальних сходах.

Важливою функцією моралі є – пізнавальна. З питання про те, чи пізнає мораль світ, можуть вестися суперечки, якщо вважати пізнанням тільки з'ясування того, яким є світ зовні і крім людини. Зрозуміло, мораль не може осягати властивості об'єктів самих по собі, бо вона – не фізика, не хімія і не біологія. Зате мораль може осягати і осягає людський світ. Моральне знання – це знання про належне, про те, що слід робити, а що знаходиться під абсолютною заборобою. Якщо людина цього не знає, то вона поводитиметься як тварина, буде керуватися лише своїми інстинктами та імпульсними бажаннями.

Важливе значення має ціннісно-орієнтаційна функція. Комплекс моральних уявлень, що «поселився» в душі і серці людини визначає, чи буде людина в цілому прагнути йти по шляху добра або по шляху зла. Будь-яка особиста історія може бути розглянута з цієї точки зору, та давати безліч варіантів окрім тих, хто в основному орієнтований «на добро» і «на зло» та може бути і буває глибоко суперечливою, внутрішньо розірваними натурами, не здатними самим собі «дати ладу», що кидаються між прагненням до досконалості і демонізмом.

Ще одна із функцій – гносеологічна, що являє по суті концепцію Сократа. Етична поведінка розглядалася ним як результат знання того, що є добро і що є зло. Головне – знати, тоді і вчинки будуть спрямовані до добра. А зло ми робимо по «невіданню», приймаючи його за добро.

Важливу роль мораль відіграє в процесі державотворення, що проявляється в першу чергу в соціальних системах, які розглядаються з погляду їх суб'єктивних (людських) передумов. В свою чергу, моральне функціонування державних проявів в соціальних системах проявляється у формі соціальної поведінки. Цим виражається та особливість функціонування моралі в державі, коли вона знаходить свою практичну дієвість не прямо через індивідуальні мотиви, а побічно через суспільні інститути, нормативні системи.

З іншого боку, проблематизація суспільній моралі служить для державотворення та пов'язана з епохою модернізації, коли змінилася структура соціальних груп, спосіб організації суспільства в цілому, статус індивідуального і колективного суб'єктів моралі та пануючий тип етичної регуляції. Відбулося формування автономного саморегульованого суб'єкта, що має раціональну мотивацію і універсалістські претензії відносно цінностей. Натомість в сучасному світі продовжують співіснувати системи моральності, що склалися в різні історичні періоди, а культура постмодерна не тільки не відкидає ці феномени, але легітиміє принциповий плюралізм етичного світу.

У **третьому розділі – «Трансформація моральних пріоритетів в контексті українського державотворення»** – проаналізовано, що за умов, коли Україна переживає не одну, а цілих три трансформації: перехід від диктатури до демократії, від колонії до самостійної нації та від економічного

занепаду до оздоровлення і зростання, регулятивний потенціал нормативної системи моралі набуває особливої значущості.

Проте суспільна мораль пострадянського періоду також переживає гостру кризу. Стандарти «подвійної моралі», якими були вимушені керуватися у своєму житті радянські люди досить тривалий час, виявилось дуже важко викоренити навіть через двадцять років після загального визнання та засудження усіх їхніх «тупиків» й «парадоксів». Розрив між словом і ділом, ідеологією і життям, світоглядом і практикою, який був ключовою характеристикою суспільної моралі радянського періоду, нажаль нерідко ми відчуваємо й у нашому теперішньому житті. Адже й сьогодні не лише представники старшого покоління, але й молоді люди, нерідко керуються у своїх діях типовими для морально-двоїстих вчинків зовнішніми мотивами, а на виправдання використовують один (або кілька) із стереотипів: «всі чинять так»; «мені це не під силу»; «чому – я, нехай це зроблять інші», «він сам винен», «я не знав, що це не добре»; «я не сподівався, що так вийде» та ін.

До того з відмовою від радянського минулого, переходом до ринкового способу життя, вибором західної моделі розвитку, новими політичними реаліями на зміну переважно східній – колективістичній парадигмі моральних стосунків у нашому суспільстві прийшла (можливо, ще не остаточно) індивідуалістична мораль, більш притаманна західноєвропейському і американському світам. Відтак, етичній моделі «Один за всіх і всі за одного» прийшла на зміну інша – «Кожний на себе», яка вже по-новому стимулює притаманну українцям відмову від публічності.

Таким чином, радянський колективізм, який між іншим стимулював з дитинства розвиток таких моральних якостей як взаємоповага та взаємодопомога, у сучасних суспільних реаліях замінив навіть не індивідуалізм, а скоріше прагматизм.

Зміни, що відбулись у суспільній моралі, пов'язані між іншим з тією обставиною, що вивільнившись від обмежень попередньої політичної і господарської систем, отримавши очікувану свободу, український соціум опинився в ситуації невизначених перспектив розвитку. Оскільки пошук свого історичного шляху на основі національної ідеї не увінчався успіхом, ставка було зроблена на запозичення в одному випадку західної, у іншому випадку – східної моделі соціального розвитку. При цьому уся творча енергія соціуму спрямувалась на цінності споживання, нагромадження матеріальних і фінансових ресурсів, в результаті чого традиційні демократичні цінності були значною мірою деформовані. Базові для західного суспільства поняття ринкової економіки набули за роки незалежності не властивого їм економічного, соціального і морального змісту. Окрім того, разом з отриманими після проголошення незалежності України свободами автоматично не поновилися втрачені моральні цінності, відчуття відповідальності за загальнонаціональну справу. Нові форми людської активності, приватне підприємництво в українському суспільстві часто ототожнювалось з антиправними діями (для

чого, нажаль, були підстави) і мали наслідком зубожіння населення та розшарування суспільства на багатих і бідних.

Висока моральність є важливішою рисою традиційної української ментальності, визначаючи в усі часи «душу покоління», той моральний ритм, який, за словами Ю.Липи, пливе з тисячоліть та визначає народний характер, формує те соціально-типове, що має прояв у поведінці людей як представників своєї нації. Причому основою цієї моральності завжди виступала релігія, передусім християнська мораль. Оскільки у ній (моралі) сконцентровані найвищі цінності європейської цивілізації й це дає можливість християнським аргументам залишатися найвагомішими.

Сучасний розвиток новітнього морального творення слід пов'язувати зі зміцненням гуманітарної сфери суспільства, яка містить у собі три взаємопов'язаних компоненти – науковий, культурний, освітній, релігійний. Адже кожен з них націлений на забезпечення духовного вдосконалення людини, а опанування ними в їхній органічній єдності виступає запорукою становлення морально зрілої, всебічно розвинутої особистості, інакше кажучи є показником духовності особистості. Саме тому першочерговим завданням гуманітарної політики є підвищення життєвого рівня суспільства, створення відповідних умов і законодавства для підвищення якості життя народу. Центральною ланкою цього процесу є формування національного світогляду, державницької ідеології, які б сприяли консолідації суспільства, поваги до представників інших культур.

У розвитку об'єктивних і суб'єктивних підвалин новітнього морального творення на перший план виходить гуманістично-творча місія освіти. Оскільки головною метою останньої є всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності, її розумових і фізичних здібностей, моральних якостей. Освіта має відігравати важливу роль у формуванні громадян, здатних до збагачення інтелектуальної та матеріальної скарбниці народу, ефективної розбудови держави, забезпечення достойного місця кожного в нашому суспільстві. Передусім на заклади освіти за сучасних умов покладається завдання виховання у молоді патріотизму, високих гуманістичних якостей, людяності, норм цивілізованого співжиття і злагоди.

Не менш важливим аспектом новітнього морального творення є безпосередня державотворча спрямованість нової суспільної моралі. Остання не може формуватись поза політичними процесами в державі. Отже, важливого значення для українського суспільства набуває система взаємодії та взаємної залежності політики і моралі.

У четвертому розділі – **«Свобода і необхідність у розвитку моральних пріоритетів українського державотворення»** – розкрито гносеологічне та філософське значення свободи і необхідності, їх взаємодії та взаємозаперечення, досліджуючи при цьому такі філософські та етичні поняття: «свобода», «необхідність», «мораль», «совість», «виховання» та «самовиховання», «добро» і «зло», їх вплив на вибір цінностей у житті людини.

Морально-етичні теми за всіх часів не втрачають своєї актуальності, адже основні цінності залишаються майже незмінними, ще з тих часів, як були прописані в Біблії. І все ж варто відзначити, що з часом розуміння свободи і необхідності змінюється.

В історії філософської думки свобода традиційно розглядалась у співвідношенні з необхідністю. Сама необхідність розглядалась як правило у вигляді долі, яка керуючи вчинками людини заперечує її свободу волі. Протиставлення понять «свобода» та «необхідність» як філософських антиномій, заміна одного іншим більш ніж два тисячоліття були нелегким завданням для мислителів.

Різні філософські школи, різні мислителі по-різному намагалися збагнути сутність свободи. Діапазон думок тут дуже широкий: від абсолютизації свободи, що зводилась до відсутності будь-яких обмежень у діях людини, – до розуміння свободи як суто внутрішнього стану особи, що звужувалось до твердження, нібито свобода людини існує тільки в ній самій, а отже, у навколишньому світі все детерміновано і людина на плин подій впливати не може. Як не важко помітити, ці суперечки пов'язані з діалектикою категорій свободи і необхідності.

Свобода і необхідність – філософські категорії, що відображають діалектичну суперечність і єдність між об'єктивними законами, яким підлягають явища природи і суспільства (необхідність), і специфікою діяльності людини як розумної істоти, здатної до вільного діяння. Проблему свободи і необхідності філософи довго уявляли як антиномію (суперечність між двома твердженнями, кожне з яких однаковою мірою логічно довідне в даній системі): або все підпорядковано необхідності – тоді не може бути свободи; або ж є свобода, яка заперечує необхідність.

Свобода – самовизначення духа, свобода волі, здібність діяти у згоді з самим собою і не визначатися зовнішніми обставинами. Свобода особистості – це і питання про свободу волі, і про вибір, і про взаємозв'язок різних компонентів структури особистості: вольового, раціонального, ціннісного. Свобода також тісно зв'язана з проблемою відповідальності.

Філософський розгляд проблеми свободи та необхідності, їх співвідношення в діяльності і поведінці особистості має велике практичне значення для оцінки всіх вчинків людей. Обійти цю проблему не можуть ні мораль, ні право, тому що без визнання свободи особистості не може іти мова про її моральність і юридичну відповідальність за свої вчинки. Якщо люди не мають свободи, а діють тільки з необхідності, тоді питання про їх відповідальність за свою поведінку втрачає сенс, а «воздання по заслугі» перетворюється або у свавілля, або в лотерею.

Моральна необхідність, власне, є сукупністю вимог, які висуває моральна система до людської діяльності, але саме знання цих вимог, тобто знання моральної необхідності, не гарантує моральної діяльності. Виходячи з цього, моральна свобода – є можливістю і спроможністю людини визначати та реалізовувати свою моральну позицію, яка б забезпечувала досягнення мети.

Діяльність можна кваліфікувати як моральну тоді, коли вона базується на вільному виборі в колі протистояння добра і зла.

Моральний вибір є також обов'язковою умовою реалізації моральної свободи. Саме проблема морального вибору дає можливість розкрити динамічну сторону моралі, побачити, як норми, принципи, моральні цінності та оцінки насправді діють у суспільних відносинах.

Необхідність морального вибору виявляється тоді, коли обставини примушують людину прийняти лише одне рішення за наявності кількох, причому, кожне може бути оцінено з позицій добра та зла. Крім цього, повинні враховуватись як об'єктивні умови, так і суб'єктивні чинники та ситуація вибору.

Процес формування людини визначається діалектичною єдністю свободи і необхідності, об'єктивного і суб'єктивного, спадкового і соціального, матеріального і духовного, цілеспрямованого і стихійного, позитивного і негативного. Серед основних чинників цього процесу можна виділити вплив природного середовища та соціального оточення, суб'єктів суспільного та сімейного виховання, самовиховання, предметно-практичну діяльність та спілкування.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у дисертаційній роботі дослідження здійснено теоретичне обґрунтування й практичне вирішення актуального завдання, що виявляється у визначенні моральних пріоритетів українського державотворення, їх становлення та розвитку, місця та ролі у регуляції суспільних відносин України як незалежної держави. Основні підсумки дослідження в узагальненому вигляді відображають сутнісний зміст та систему обґрунтувань авторської концепції її новизни.

1. Мораль є однією з найважливіших форм суспільної свідомості, яка пронизує весь процес життєдіяльності суспільства, виступаючи регулятором людської поведінки в усіх сферах життєвої активності: від побуту до політики, від економіки до духовної творчості. Морально-етичні чинники регулюють поведінку людей і створюють умови для їх гармонійного буття в суспільстві за допомогою таких категорій, як добро, справедливість, обов'язок, честь, совість, гідність, щастя. Будь-яка свідома діяльність людини спрямовується значною мірою моральними нормами, імперативами, настановами, цінностями. Оскільки саме мораль покликана відповісти на запитання: як слід діяти, вести себе, або досягти блага, успіху, визнання, любові, пошани, співчуття тощо. Саме тому мораль посідає чільне місце у надзвичайно складному процесі державотворення, який потребує гармонійного поєднання цілого комплексу матеріальних і духовних чинників.

У суспільстві перехідного типу як складній соціальній системі активну роль відіграє мораль, феномен якої полягає у формуванні суспільної та індивідуальної свідомості, економічної свідомості. Мораль – це невід'ємний

компонент суспільства, пов'язаний із основними формами життєдіяльності людини. Мораль є одним з головних факторів стабільності економіки суспільства. Але стабільність її як системи – поняття відносне, тому що вона не може існувати постійно. З ускладненням і розвитком суспільства знижується рівень її стабільності й знову виникає нестійкість, знову спостерігається моральна невизначеність і розвиток йде до спіралі.

2. У результаті застосування норм, цінностей та оцінок суспільної моралі, її загально визнаних пріоритетів в нових суспільних умовах мораль бере участь у виникненні нових норм, правил та цінностей. В умовах суспільства перехідного типу застосування розуміється як дійсне внутрішньо-предметне засвоєння базових за своїм значенням норм і цінностей загальнолюдської моралі на основі узагальнення гуманістично-морального досвіду. Відбувається розвиток як змісту, так форм прояву моралі у зв'язку з її втіленням у сфері економічної життєдіяльності людини. Спостерігається перетворення, переакцентування, переосмислення змісту конкретно-історичних моральних цінностей, з'являються нові форми взаємодії та поєднання моральних норм, правил та цінностей як між собою, так і з всіма іншими регулятивними засобами, відбувається зміна місця моральних цінностей в ієрархії системи духовних цінностей, у зміні самих ціннісних систем. Це означає можливість виникнення нових цінностей, нових позитивних та негативних правил, що не застосовується ніде, крім у певній сфері суспільства.

3. Важливу роль мораль відіграє в процесі державотворення, що проявляється в першу чергу в соціальних системах, які розглядаються з погляду їх суб'єктивних (людських) передумов. В свою чергу, моральне функціонування державних проявів в соціальних системах проявляється у формі соціальної поведінки. Цим виражається та особливість функціонування моралі в державі, коли вона знаходить свою практичну дієвість не прямо через індивідуальні мотиви, а побічно через суспільні інститути, нормативні системи.

З іншого боку проблематизація суспільної моралі служить для державотворення та пов'язана з епохою модернізації, коли змінилася структура соціальних груп, спосіб організації суспільства в цілому, статус індивідуального і колективного суб'єктів моралі та пануючий тип етичної регуляції. Відбулося формування автономного саморегульованого суб'єкта, що має раціональну мотивацію і універсалістські претензії відносно цінностей. Натомість в сучасному світі продовжують співіснувати системи моральності, що склалися в різні історичні періоди, а культура постмодерна не тільки не відкидає ці феномени, але легітиміє принциповий плюралізм етичного світу.

4. Моральна мотивація економічної діяльності є складно структурованою системою мотивів та ціннісних орієнтацій людини, що передбачають економічну детермінацію привернення її до трудової поведінки залежно від соціально-економічних (макро- та мікро-) умов реалізації функцій праці як засобу та потреби життя. Мораль та матеріальні мотиви економічної діяльності, інтереси, плани, очікування об'єднані в людській свідомості і не можуть існувати один без одного. Тільки одночасна реалізація цих мотивів діяльності

та їхня динаміка є природним станом особистості, що становить її фізичну та духовну єдність.

5. Моральні критерії підприємницької діяльності – це головні ознаки, що характеризують рівень розвитку моралі суб'єктів ринку. Відповідність моральним критеріям обумовлює несуперечливу мотиваційну систему особистості, визнання та повагу індивідумом інтересів інших суб'єктів економічної діяльності, моральну свободу вибору. Наявність цих критеріїв забезпечує репутацію надійного, компетентного, порядного партнера та гарантує прибуток. Суспільство чекає від росту підприємництва не тільки високих економічних результатів, а й суттєвих досягнень з точки зору моралі.

6. Мораль у життєдіяльності людини та суспільства є одним із визначальних елементів системи соціально-економічного управління, що виступає як сукупність внутрішніх цінностей, потреб і стимулів особистості до самореалізації та самоорганізації в колективі. Мораль як складова частина культури управління є фактором гармонізації індивідуальних і суспільних інтересів, збереження цілісності колективу і регуляції його ефективності.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Шаповалова І.В. Мораль як суспільний інститут: проблеми осмислення в системі сучасних соціально-економічних координат / І.В. Шаповалова // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – К., 2008. – Вип. 17. – С. 291-299.

2. Шаповалова І.В. Феномен моралі: витоки та історична генеза / І.В. Шаповалова // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – К., 2009. – Вип. 24. – С. 224-232.

3. Шаповалова І.В. Національне та загальнолюдське у моральній культурі суспільства // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – К., 2009. – Вип. 27. – С. 157-161.

4. Шаповалова І.В. Державотворча функція моралі / І.В. Шаповалова // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – К., 2009. – Вип. 28. – С. 236-242.

АНОТАЦІЇ

Шаповалова І.В. Моральні пріоритети українського державотворення (соціально-філософський аналіз). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2010.

У роботі здійснено соціально-філософський аналіз моральних принципів сучасного українського державотворення, що являє собою світоглядно-ціннісну та мотиваційно-стимулюючу основу життєдіяльності сучасної людини. У процесі дослідження сучасного стану явища доведено, що мораль є невід'ємним елементом саморегуляції та самоорганізації життєдіяльності людини та суспільства. В її основі лежать загальнолюдські цінності і норми, але крім цього вона суттєво оновлюється завдяки утвердженню цінностей постмодерну. Мораль розглянуто як світоглядно ціннісну та мотиваційно стимулюючу основу державотворчої діяльності людини, яка виступає суб'єктом організаційно-політичних інтересів, потреб та духовно-моральних цінностей, ідеалів, переконань і прагнень. З'ясовано, що моральна мотивація державотворчої діяльності являє собою складну структуровану систему ціннісних орієнтацій особистості, які визначають характер її нормотворчого спілкування в соціумі, мету та зміст державотворчої діяльності. Результати, отримані в ході дослідження, здійснюють певний внесок у розробку соціально-філософської концепції функціонування моралі в системі сучасного державотворення.

Ключові слова: мораль, моральні принципи, моральний вибір, свобода і необхідність, державотворення, нормотворчість, законотворчість, особистість.

Шаповалова И.В. Моральные приоритеты украинского государственного строительства (социально-философский анализ). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03. – социальная философия и философия истории. Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

В работе осуществлен социально-философский анализ моральных принципов современного украинского создания государства, которое являет собой мировоззренчески ценностную и мотивационно стимулирующую основу жизнедеятельности современного человека. В процессе исследования современного состояния явления доказаны, что мораль является неотъемлемым элементом саморегуляции и самоорганизации жизнедеятельности человека и общества. В ее основе лежат общечеловеческие ценности и нормы, но кроме этого она существенно обновляется благодаря утверждению ценностей постмодерна. Мораль рассмотрена как мировоззренчески ценностная и мотивационно стимулирующая основа государственно созидательной деятельности человека, которая выступает субъектом организационно-политических интересов, потребностей и духовно-моральных ценностей, идеалов, убеждений и стремлений. Выяснено, что моральная мотивация государственно созидательной деятельности являет собой сложную структурированную систему ценностных ориентаций личности, которые

определяют характер ее нормотворческого общения в социуме, цель и содержание государственно созидательной деятельности. Результаты, полученные в ходе исследования, осуществляют определенный взнос в разработку социально-философской концепции функционирования морали в системе современного создания государства.

В работе подчеркивается, что мораль является важным фактором стабильности общества и государства. Но стабильность общества как системы – понятие достаточно относительное, поскольку она не может существовать в одном режиме постоянно. С усложнением и развитием общества снижается уровень его стабильности, снова возникает неустойчивость, наблюдается нравственная неопределенность в социуме, и развитие идет по спирали. Мораль как одна из форм общественного сознания, формирует цели, идеалы, ценности, нормы, стимулы, потребности, мировоззрение как общества, так и отдельного человека. В этом аспекте она пронизывает собой все сферы жизнедеятельности общества, входит в состав любой общественной и индивидуальной деятельности человека, направляет и регулирует его поведение, упорядочивает все общественные отношения.

Раскрыто, что одним из важных звеньев, которые объединяют всю общественную систему, является человек. Одновременно он выступает субъектом организационно-политических интересов, потребностей и духовно-нравственных ценностей, идеалов, убеждений и стремлений. Именно человек аккумулирует в основных формах своей жизнедеятельности взаимосвязь материального и духовного, именно он в целостном виде отображает жизнь как объективную реальность, где его нормообразующие и нравственные составляющие внутренне взаимосвязаны.

В диссертации подчеркивается, что мотивация поведения человека в области государственного строительства представляет собой не только материальный, но и духовный характер. Она является той духовной субстанцией, прерогатива которой – формирование внутреннего мира личности, ее сознания. Мотив и внутренняя мотивация, будучи сложным и противоречивым процессом, в данном случае имеет определяющий характер.

Доказано, что мораль является одним из определяющих элементов в системе государственного управления, который выступает как совокупность внутренних ценностей и потребностей личности к самореализации и самоорганизации. В работе подано научное обоснование места и роли морали в государственном управлении, раскрыто значение основных методов и принципов нравственной регуляции поведения человека и социальных групп в обществе, что неизменно ведет к его стабилизации, самоорганизации и эффективному функционированию, стабилизирует общественное развитие в целом.

Ключевые слова: мораль, моральные принципы, моральный выбор, свобода и необходимость, государственное строительство, нормотворчество, законопослушность, личность.

Shapovalova I.V. Moral priorities of Ukrainian state formation (social and philosophical analysis). – Manuscript.

Dissertation to obtain the scientific degree of a Candidate of Philosophical Sciences on speciality 09.00.03 – social philosophy and philosophy of history. National pedagogical Dragomanov university. – Kyiv, 2010.

In the paper a social and philosophical analysis of the main moral principles of a modern Ukrainian state formation which is the world-view, value and motivational-stimulating basis of life activity of a modern person is performed. In the process of investigation of a contemporary state of the phenomena it was proved that morality is an integral element of self-regulation and self-organization of a life activity of a person and a society. In its basis there are universal values and standards but in addition it is essentially renewed due to the establishment of post-modern values. Morality is observed as a world-view, value and motivational-stimulating basis of an state formation activity of a person serving as a subject of organizational-political interests, demands and spiritual-moral values, ideals, convictions and aspirations. It was found out that moral motivation of an state formation activity is a sophisticated structural system of value orientations of a person which determine the character of his rule-making communication in a society, purpose and contents of the state formation activity. The results having been achieved in the course of investigation make a contribution in the development of a social-philosophical conception of a morality functioning in the system of modern state formation.

Key-words: morality, moral principles, moral choice, freedom and necessity, state formation, rule-making, law-abiding, personality.